

Pagrindiniai klausimai:

■ Švietimo ar ugdymo tikslai?

■ Kas lemia švietimo ir ugdymo tikslus?

■ Kokie tikslai keliami strateginiuose Lietuvos švietimo dokumentuose?

■ Kokius ugdymo tikslus kelia Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos?

■ Kaip keliami tikslai dera su Lietuvos švietimo politikos nuostatomis?

ŠVIETIMO IR UGDYMO TIKSLŲ IR LIETUVOS ŠVIETIMO POLITIKOS NUOSTATŲ DERMĖ

Švietimo lyderiai, atkakliai telkdami savo ir visos visuomenės dėmesį į mokymo ir mokymosi kokybės gerinimą, padeda spręsti brandžios pilietinės visuomenės, gyvybingos tautos kultūros, šiuolaikinės ekonomikos ir demokratinės valstybės kūrimo uždavinius (Pont ir kt. 2011; Marzano ir kt., 2011). Ši įžvalga tapo esmine šiuolaikinės švietimo politikos nuostata, deklaruojama naujausiuose valstybiniuose dokumentuose, tokiuose kaip *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 2014–2020 metų nacionalinė pažangos programa, Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“*.

Švietimo problemos analizėje nagrinėjamas klausimas: ar mokyklos, planuodamos veiklą, orientuojasi į lyderystės skatinimą? Šios švietimo problemos analizės metodologiniu pagrindu tapo A. Hargreaveso, D. Finko (2008) iškelta idėja, kad tvari lyderystė mokykloje prasideda nuo švietimo tikslo suvokimo. Siekiant lyderystės sistemiskumo, labai svarbu, kad švietimo tikslai būtų suprantami ir priimtini visai mokyklos bendruomenei: mokytojams, mokyklos vadovams ir mokiniams.

Pagrindinės išvados

Bendrojo ugdymo mokyklose formuluojamų ugdymo tikslų analizė parodė, kad:

- Kai kuriose tirtose mokyklose formuluojami aiškūs, suprantami tikslai, suteikiantys galimybių ugdyti visapusišką asmenybę ir skatinantys asmeninę mokinių lyderystę. Tokie ugdymo tikslai skatina bendruomenės dialogą apie mokymąsi, kas, savo ruožtu, tampa mokymosi pagrindu lyderystės dėlei.
- Kai kuriose tirtose mokyklose formuluojant ugdymo tikslus dėmesys sutelkiamas tik į vieną asmenybės ugdymo aspektą: praktinių gebėjimų ugdymą, nekreipiant dėmesio į vertybines asmenybės orientacijas, arba, atvirkščiai – į moralinius asmenybės aspektus, pamirštant sėkmingai veiklai būtinus gebėjimus. Tokio pobūdžio tikslai nėra palankūs visapusiškam asmenybės ugdymui, kartu ir mokinių lyderystės skatinimui.
- Pradinės mokyklos, darželiai-mokyklos yra linkusios formuluoti deklaratyvius, pernelyg plačiai aprėpiančius, su ugdytinių amžiumi menkai derančius ugdymo tikslus.

Apibendrinant esmines tyrimo išvadas verta pabrėžti, kad abstraktūs, pernelyg platūs švietimo tikslai yra menkai prasmingi konkrečios mokyklos bendruomenei. Nesuvokti esminiai švietimo tikslai neskatina tvarios, į nuodugnų mokymąsi sutelktos tiek mokytojų, tiek mokinių lyderystės, orientuoja ugdytoją tik į trumpalaikius pasiekimus, t. y. gerus egzaminų rezultatus, metinę pažangą, nebandant atsakyti į patį svarbiausią klausimą: ar mokinių mokymasis yra tiek pat aktualus jų ateičiai kaip ir dabarčiai. Siekiant bendrųjų švietimo tikslų įprasminimo mokykloje, būtina švietimo tikslus detalizuoti, konkretinti atsižvelgiant į mokyklos kontekstą. ***Tikėtina, kad aiškūs švietimo tikslai taps švietimo bendruomenės savastimi, sutelks mokyklos lyderius bendrai ir prasmingai veiklai, skatins asmeninę ir į mokymąsi orientuotą lyderystę.***

ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS

LYDERIŲ LAIKAS
lyderiulaikas.smm.lt

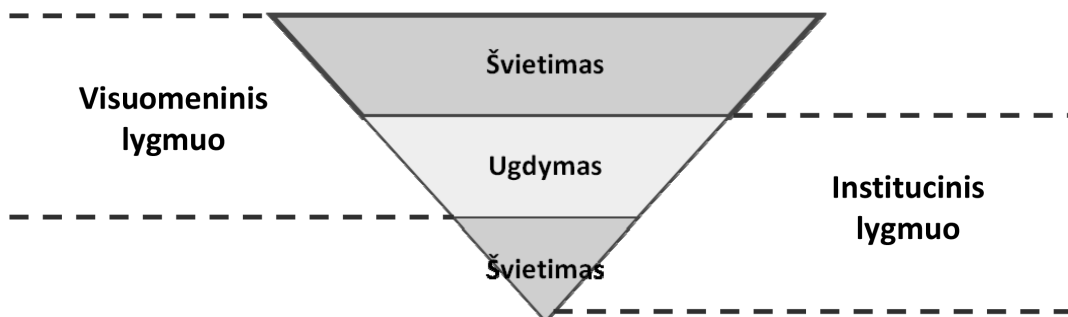
ŠVIETIMO AR UGDYMO TIKSLAI?

Toks klausimas kyla dėl įvairiuose informacijos šaltiniuose skirtingai akcentuojamos sąvokos, pavyzdžiui, *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje* pabrėžiama **ugdymo tikslų** reikšmė, o *Mokyklų valdymo efektyvumo tyrimo ataskaitoje (2009) rekomenduojama suformuluoti aiškius Lietuvos švietimo tikslus. Taigi: apie ką turi galvoti mokyklų bendruomenės, vadovai, numatydami savo bendrą ateitį – švietimo ar ugdymo tikslus? Švietimą ir ugdymą reglamentuojančių dokumentų analizė leidžia teigti, kad daugeliu atvejų šios sąvokos yra tapatinamos. Neretai švietimas yra įvardijamas kaip viena iš ugdymo funkcijų ir atvirkščiai – ugdymas traktuojamas kaip švietimo sistemos dalis. Tokia įvairovė kelia sumaištį, kurios galima išvengti **ugdymo** ir **švietimo** sampratas analizuojant ir suprantant dviem lygmenimis: instituciniu ir visuomeniniu.*

Instituciniu lygmeniu ugdymas traktuojamas kaip ugdomosios veiklos sistema. Švietimas šiuo atveju reiškia naujos informacijos pateikimą, skleidimą, priėmimą, grįžtamojo ryšio organizavimą, t. y. švietimas suvokiamas kaip ugdymo dalis ar jo funkcija.

Ugdymą analizuojant visuomeniniu lygmeniu švietimo ir ugdymo terminų santykis kinta. Šiame lygmenyje švietimas suprantamas kaip funkcionuojanti sistema, apimanti tam tikras grandis: ikimokyklinį ugdymą, pradinę, pagrindinę mokyklą, gimnaziją, profesinę mokyklą, kolegiją, universitetą, suaugusiųjų mokymą. Tokia švietimo termino samprata atliepia permanentinio ugdymo idėją, kuria remiantis švietimas galėtų būti traktuojamas kaip platesnei – edukologijos terminų – sistemai priklausanti sąvoka. Žinant, kad visuomenė šviečiama pačiais įvairiausiais būdais – per pamokas, užklasinę veiklą, paskaitas, renginius, parodas, pamokslus, televizijos ir radijo laidas, o švietimo veiklas vykdo ir plėtoja kultūros įstaigos, žiniasklaida, bažnyčia, menas, net verslas, švietimas suprantamas kaip visuomenės institucija, kurios paskirtis – kultūros reprodukcija plačiąja prasme. Šiame kontekste ugdymo samprata gerokai susiaurėja. *Ugdymas* traktuojamas kaip viena iš švietimo grandžių, vienas iš švietimo veiklos aspektų ar švietimo funkcija (1 pav.).

1 pav. Sąvokų sampratos apibrėžtis

Pagal teiktą požiūrį **švietimo tikslus** reikia suvokti plačiau ir sieti juos su valstybės švietimo politikos nuostatomis. Bendriausi nacionaliniai švietimo tikslai užfiksuoti *Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“* ir *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje*. **Ugdymo tikslai** labiau sietini su ugdymo turinio samprata ir *Bendrosiomis ugdymo programomis*.

Mokykla, įgyvendindama savo misiją, prisiima atsakomybę padėti valstybei ir visuomenei pasiekti švietimo tikslus. Siekiama, kad ugdymo tikslų formulavimas pedagoginėje praktikoje netaptų formalia fikcija, kuomet gražiai skam-

bantys, bet visuomenės susidomėjimo nekeliantys ir ugdymo proceso dalyviams nieko nereiškiantys nacionalinio lygmens tikslų fragmentai perkeliama į įstaigos lygmens veiklos ir ugdymo planus. Valstybės švietimo ir ugdymo dokumentuose deklaruojamus tikslus būtina konkretinti, atsižvelgiant į kiekvienos mokyklos veiklos kontekstą, mokyklos bendruomenės diskusijose aptariant kiekvieną tikslo formulotėje numatomą vartoti terminą. Kiekvienai mokyklai pritaikyti ir detalizuoti nacionalinio lygmens švietimo tikslai taps prasmingais konkrečios švietimo įstaigos ugdymo tikslais, bus kiekvienam mokyklos bendruomenės nariui aiškūs ir kiekvieno bendruomenės nario pripažįstami.

KAS LEMIA ŠVIETIMO IR UGDYMO TIKSLUS?

Kalbant apie švietimo ir ugdymo tikslus verta atkreipti dėmesį į šiuos edukologų ir ugdymo praktikų pastebėjimus: švietimo politikai yra linkę deklaruoti „ką reikia“, praktikai – elgiasi taip, „kaip reikia“, tačiau nei vieni, nei kiti iš esmės nesvarsto, iš kur šios „reikmės“ kyla. Galbūt todėl švietimo ir ugdymo tikslai lieka taip pat deklaratyvūs: nors mokykloje akcentuojama demokratija, asmens laisvė ir autonomija, sulaukiama priešingo, nei tikėtasi, rezultato – kuriama nekritiška, nedraši ir atsakomybės stokojanti visuomenė (Laurinčiukienė, Šiurkienė, 2012; Duoblienė, 2011; Hargreaves, Fink, 2008). Tai prieštarauja aptartos lyderystės mokymuisi ir veiklios visuomenės sampratai. Siekiant, kad švietimo ir ugdymo tikslai taptų išties reikšmingi visiems ugdymo(si) proceso dalyviams, verta ieškoti atsakymo į klausimą – kas lemia švietimo ir ugdymo tikslus?

Edukologinės literatūros analizė leidžia teigti, kad tiek švietimo, tiek ugdymo tikslų kilmė ir raida yra ta pati. Šiuo metu vyraujanti nuostata, kad *veiklios, solidarios, besimokančios visuomenės gerovę kuria atviri, kūrybingi ir atsakingi žmonės* („Lietuva 2030“) suponuoja žinojimą, jog **asmeniniai poreikiai** yra svarbiausias veiksnys, lemiantis bendruosius tiek nacionalinio, tiek institucinio lygmens tikslus. Vienas aktualiausių asmenybės poreikių yra sėkminga žmogaus veikla, kurią garantuoja gebėjimas atlikti tam tikrą veiksmą, veiklą, poelgį, išugdyti gebėjimai ir kompetencijos, t. y. gebėjimas veikti.

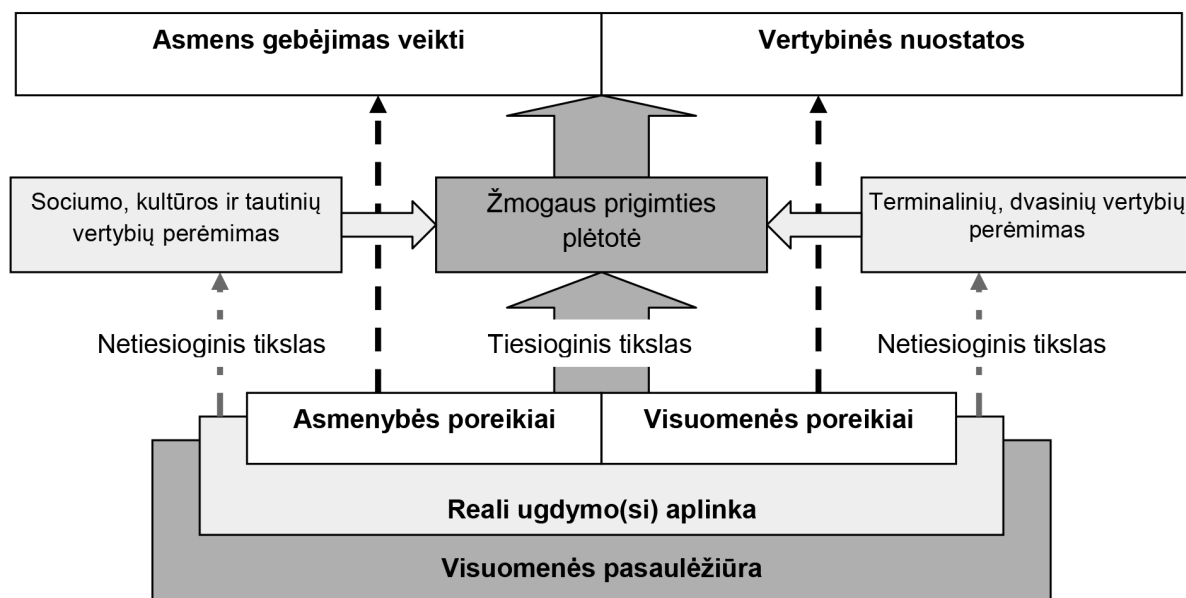
Neneigiant gebėjimo veikti svarbos tenka pripažinti, kad išugdytos kompetencijos dar negarantuoja pozityvaus veiklos pobūdžio. Dauguma kompetencijų suteikia galimybę gausinti tiek gėrį, tiek blogį, todėl, orientuojantis tik į gebėjimų plėtojimą, ugdymo rezultatas gali būti ne tik kūrybinė, bet ir destruktinė veikla. Dorovinį kryptingumą veiklai suteikia vertybinės asmens nuostatos ir jų nulemtos dvasinės galios. Būtent dorovinis veiklos kryptingumas yra esminis **visuomenės poreikis** ir dar vie-

nas svarbus veiksnys, darantis įtaką švietimo ir ugdymo tikslams. Labai svarbu, kad švietimo ir ugdymo tiksluose nuolat derėtų abu sąlygiškai išskirti aspektai – asmenybės ir visuomenės poreikiai, t. y. asmens gebėjimas veikti ir vertybinės nuostatos veikiant.

Anot M. Lukšienės (2013), žmogus neatsiejamas nuo visuomenės kultūros. Asmenybės raidą lemia dvasinis ir materialinis visuomenės kultūros paveldas, o visuomenės pripažįstamos kultūros vertybės atgyja tik per asmenybės veiklą. Todėl suprantama, kad švietimo tikslai kildinami atsižvelgiant į realią istoriškai, geografiškai ir mentališkai apibrėžtą aplinką, kurioje pripažįstamos tam tikros **socialinės, kultūrinės ir dvasinės vertybės**. Tai yra trečiasis veiksnys, darantis įtaką bendriesiems švietimo ir ugdymo tikslams. Vertybių suvokimas ir perėmimas gali būti traktuojamas kaip netiesioginis švietimo tikslas: ugdymo procese šios vertybės tampa besiugdančios asmenybės vertybinėmis nuostatomis, o jų raiškos intensyvumas apibūdina asmenybės pasirengimo savarankiškai veikti lygį.

Ketvirtasis veiksnys – vyraujanti **visuomenės pasaulėžiūra**. Formuluojuant bendruosius švietimo ir ugdymo tikslus tenka atsakyti į esminį klausimą: „Kas ir kodėl yra vertinga?“ Atsakymas į šį klausimą lemia visuomenės pedagogines nuostatas: vyraujant materialistinei pasaulėžiūrai yra pripažįstama poveikio pedagogika, kuria vadovaujantis formuluojami griežti didaktiniai tikslai – perteikti aktualią informaciją, išmokyti dalyko. Tačiau remiantis idealistine pasaulėžiūra, orientuojamasi į humanistinę pedagogiką, aktualinančią prigimtinę žmonių lygybę, asmens laisvę, toleranciją, demokratinius santykius. Minėtos pasaulėžiūros kontekste neginčytina vertybe pripažįstama žmogaus prigimtis, o ugdymo tikslu tampa asmenybės auginimas, žmogaus prigimties plėtojimas, tobulinimas (žr. 2 pav.).

2 pav. Švietimo ir ugdymo tikslų kildinimo pagrindas

Teorinių informacijos šaltinių analizė rodo, kad švietimo ir ugdymo tikslus lemia keturi esminiai veiksniai: vyraujanti visuomenės pasaulėžiūra, reali ugdymo(si) aplinka, visuomenės ir asmeniniai poreikiai. Pastarieji du veiksniai – visuomenės ir asmeniniai poreikiai – tiesiogiai susiję su asmens autentiškumu, kuris pasiekiamas ugdant asmeninį visapusiškumą, t. y. plėtojant asmens gebėjimą veikti (tenkinant asmeninį poreikį) ir formuojant tvirtas vertybines nuostatas (tenkinant visuomenės poreikį). Tokia tikslų kilmė ir raida vienareikšmiškai orientuoja ugdytoją (tiek švietimą kaip instituciją, tiek mokyklą, tiek

mokytoją) į asmeninės mokinių lyderystės, kuri sietina su asmens gebėjimu ir noru nuolat mokytis, gebėjimu formuluoti ir analizuoti ambicingus gyvenimo tikslus, numatyti jų siekimo būdą, kliūtis ir jų sprendimus, gebėjimu daryti įtaką žmonėms, asmens savarankiškumu, atsakomybe, tolerancija, pagarba šalia esantiems, skatinimą. Išvardytų gebėjimų ir vertybinių nuostatų dermė sudaro galimybes visapusiškai, brandžiai asmenybei formuoti(s) – tai daugelis mokslininkų pripažįsta kaip lyderystės pagrindą.

KOKIE ŠVIETIMO TIKSLAI REGLAMENTUOJAMI STRATEGINIUOSE LIETUVOS ŠVIETIMO DOKUMENTUOSE?

Siekiant nustatyti, ar valstybiniuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose tolygiai paskirstytas dėmesys visuomenės ir asmenybės poreikiams, išanalizuoti esminiai, šiuo metu aktualūs nacionalinio lygmens švietimo dokumentai: *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*, *2014–2020 metų nacionalinė pažangos programa*,

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011), *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2013)*, *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija (2007)*, *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008)*, *Vidurinio ugdymo programos aprašas (2013)* (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Švietimo ir ugdymo tikslų analizė visuomenės ir asmenybės poreikių dermės aspektu

Asmens fizinės ir intelektualinės galios veikti	Asmens dvasinės galios ir vertybinės nuostatos
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“	
<i>sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai asmenybei</i>	<i>sudaryti sąlygas formuotis atsakingai, atvirai asmenybei</i>
2014–2020 metų nacionalinė pažangos programa	
<i>skatinti mokytis visą gyvenimą; skatinti kūrybingumą, verslumą ir lyderystę; skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir panaudojimą</i>	<i>stiprinti tapatybę, pilietiškumą, atsakomybę ir bendradarbiavimą; skatinti sveikatos ir gamtinės aplinkos tausojimą</i>
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas	
<i><...> leidžiančias tapti siekiančiu žinių, savarankišku žmogumi; išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius komunikacinius gebėjimus; padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, užtikrinant valstybinės, užsienio ir gimtosios kalbos mokėjimą, informacinį raštingumą, taip pat šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą ir sveikai gyventi; padėti jam įsigyti kompetencijų, atitinkančių šiuolaikinę technologijų lygį ir padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžiai kintančioje darbo rinkoje; perteikti technologijų, ekonomikos ir verslo kultūros pagrindus, būtinus šalies ūkio pažangai, konkurencingumui bei darniai raidai laiduoti; sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą</i>	<i>išugdyti vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi; perteikti tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis; išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetentingam Lietuvos Respublikos piliečiui, Europos ir pasaulio bendrijos, daugiakultūrės visuomenės nariui; sudaryti sąlygas įgyti demokratijos tradicijas įkūnijančius pilietinės ir politinės kultūros pagrindus</i>
Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija	
<i>veržlus ir savarankiškas žmogus</i>	<i>atsakingai ir solidariai kuriantis savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį</i>

Asmens fizinės ir intelektualinės galios veikti	Asmens dvasinės galios ir vertybinės nuostatos
Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija	
<i>įgytų kompetencijų, būtinų tolesniam mokymuisi ir prasmingam, aktyviam gyvenimui šiuolaikinėje visuomenėje</i>	<i><...> kad kiekvienas mokinys ugdytųsi pilietinę ir tautinę savimonę; pritaikyti ugdymo turinį taip, kad kiekvienas mokinys bręstų kaip asmenybė</i>
Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos	
<i>plėtoti intelektines ir fizines asmens galias; ugdyti aktyvų, kūrybingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą</i>	<i>ugdyti atsakingą pilietį; plėtoti dvasines galias</i>
Vidurinio ugdymo programos aprašo pakeitimas	
<i>brandinti intelektualines ir fizines asmens galias; ugdyti aktyvų, kūrybingą, įgijusį bendrųjų ir dalykinių kompetencijų, būtinų sėkmingai socialinei integracijai, profesinei veiklai ir mokymuisi visą gyvenimą asmenį</i>	<i>brandinti dvasines galias; ugdyti atsakingą asmenį</i>

Analizės rezultatai rodo, kad nagrinėtuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose yra formuluojami (arba aiškiai numanomi) švietimo ir ugdymo tikslai, orientuojantys ugdytoją tiek į asmenybės, tiek į visuomenės poreikių tenkinimą: juose akcentuojamos tiek asmens fizinės bei intelektualinės galios veikti, tiek dvasinės galios bei vertybinės nuostatos. Tai sudaro realias galimybes visapusiškai asmenybei ugdyti, kartu – mokinių lyderystei skatinti Lietuvos mokyklose.

Minėtuose dokumentuose akcentuojami asmenybės bruožai – veržlumas, atsakingumas, savarankiškumas, veiklumas, kūrybingumas, gebėjimas ir noras mokytis ir pan. – edukologų yra nurodomos kaip ateities lyderio savybės (Gumuliauskienė, Martusevičienė, 2013; Lambert, 2011; Hargreaves, Fink, 2008). Mokslinių ir politinių nuostatų dermė rodo, kad švietimo raidos vizija yra grindžiama lyderystės teorijomis ir tai tampa tvirtu teoriniu pagrindu plėtoti Lietuvoje **veiksmingą**, t. y. **tvarią** bei **sisteminę** lyderystę. Pirmoji lyderystės fenomeno savybė – tvarumas – siejama su nuodugniu ir visuotiniu mokymusi. Sistemiskumas pasiekiamas pritraukiant, puoselėjant ir ugdant lyderius visais lygmenimis – klasėje, mokykloje, savivaldybėje ir nacionaliniu mastu.

Švietimo dokumentuose formuluojami tikslai suponuoja idealų asmenybės vaizdinį, traktuojamą kaip ugdymo etaloną, kuris atliepia asmeninius ir visuomenės poreikius.

Ugdymo etalonas yra istoriškai determinuota kategorija: pirmą kartą bendruomenėje genties pastangos buvo nukreiptos į fiziškai tvirtą, išstvermingą bendruomenės nario ugdymą; vergovinėje Graikijoje buvo ugdomas išstvermingas karys; viduramžiais – asketiškas, dievobaimingas krikščionis, o Renesanso epochai reikėjo laisvų, iniciatyvių, veiklių, išskirtiniais gabumais ir žiniomis pasižyminčių žmonių. Ilgus amžius minėtieji asmenybės ugdymo

etalonai buvo kuriami be konkretaus teorinio pagrindimo, remiantis tradicijomis, papročiais, religija. Naujaisiais amžiais ugdymo tikslą imta grįsti ir teoriškai.

XX a. pabaigoje (paskutiniais Sovietų Sąjungos gyvavimo dešimtmečiais) Lietuvos mokyklų mokytojai, vykdydami autoritariniu režimu grindžiamos visuomenės socialinį užsakymą, tendencingai formavo parankią ideologiją įkūnijančią asmenybę. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, imta orientotis į brandžios (demokratiškos, humaniškos, aukštos tautinės savimonės) bei darnios (visapusiškos, harmoningos) asmenybės ugdymą – tai patvirtina *Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992)*, *Lietuvos švietimo reformos gairėse (1993)* formuluojami švietimo tikslai.

Siekiant išsiaiškinti, kokios nuostatos deklaruojamos šiandieninėje švietimo politikoje ugdymo etalono požiūriu, atlikta semantinė tikslų turinio analizė. Ugdymo tikslų fragmentai, nusakantys siektiną rezultatą, suskirstyti į tam tikras ugdymo etalono bruožus nusakančias kategorijas, pavyzdžiui:

- **gebėjimas ir nusiteikimas veikti** (dokumento tekste: *išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius komunikacinius gebėjimus; padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, užtikrinant valstybinės, užsienio ir gimtosios kalbos mokėjimą, informacinį raštingumą, taip pat šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą ir sveikai gyventi; skatinti kūrybiškumą, verslumą <...>; skatinti žinių kūrimą, sklaidą ir panaudojimą; siekti, kad įgytų kompetencijų, būtinų tolesniam mokymuisi ir prasmingam, aktyviam gyvenimui šiuolaikinėje visuomenėje ir pan.);*
- **susiformavusios dorovinės (vertybinės) nuostatos** (dokumento tekste: *ugdyti asmenį, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus; išugdyti vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, atsakingu žmogumi; stiprinti atsakomybę <...> ir pan.);*

- **patriotinis nusiteikimas** (dokumento tekste: *išugdyti vertybines orientacijas, leidžiančias tapti <...> patriotiškai nusiteikusių žmogumi*);
- **pilietinė savimonė** (dokumento tekste: *išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetentingam Lietuvos Respublikos piliečiui; <...> kad kiekvienas mokinys ugdytųsi pilietinę ir tautinę savimonę; skatinti <...> gamtinės aplinkos tausojimą; stiprinti tapatybę, pilietiškumą <...> ir pan.*);
- **daugiakultūriškumas** (dokumento tekste: *išplėtoti gebėjimus ir patirtį, būtiną asmeniui, kaip kompetentingam Europos ir pasaulio bendrijos, daugiakultūrės visuomenės nariui*);
- **susiformavusi pasaulėžiūra** (dokumento tekste: *laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis ir pan.* (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Lyginamoji švietimo dokumentų analizė ugdymo etalono aspektu

Dokumentas	Ugdymo etalono bruožai					
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Susiformavusios vertybinės nuostatos	Daugiakultūriškumas			
2014–2020 metų nacionalinė pažangos programa	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Susiformavusios vertybinės nuostatos	Daugiakultūriškumas		Pilietinė savimonė	
LR švietimo įstatymas	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Susiformavusios vertybinės nuostatos	Daugiakultūriškumas	Patriotinis nusiteikimas	Pilietinė savimonė	Susiformavusi pasaulėžiūra
Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija	Gebėjimas veikti ¹	Susiformavusios vertybinės nuostatos ² (atsakingumas, solidarumas)	Daugiakultūriškumas	Patriotinis nusiteikimas		
Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Susiformavusios vertybinės nuostatos ³		Patriotinis nusiteikimas	Pilietinė savimonė	
Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Išugdytos dvasinės galios, tam tikros vertybinės nuostatos (atsakingumas)			Pilietinė savimonė ⁴	
Vidurinio ugdymo programos aprašas	Gebėjimas ir nusiteikimas veikti	Išugdytos dvasinės galios, tam tikros vertybinės nuostatos (atsakingumas)				

¹ Valstybinėje švietimo strategijoje deklaruojamas siekis paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu veržliam ir savarankiškam žmogui šio straipsnio autorės yra traktuojamas kaip gebėjimo veikti ugdymas.

² Valstybinėje švietimo strategijoje vartojamos sąvokos *atsakingumas* ir *solidarumas* yra traktuojamos kaip žmogiškųjų vertybių apibūdinimai. Taip pat – *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose* bei *Vidurinio ugdymo programos apraše*.

³ *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategijoje* deklaruojamas siekis – mokinio kaip asmenybės brandimas. Asmenybę suvokiant kaip individualumą, unikalumą, originalią tam tikrų savybių, procesų, reagavimo būdų visumą, realu manyti, kad asmenybės brandą lemia susiformavusios dorovinės ir vertybinės nuostatos.

⁴ Pastarasis ugdymo etalono bruožas išskirtas sąlygiškai, t. y. atsižvelgiant į tai, kad dokumente deklaruojamas siekis <...> *ugdyti atsakingą pilietį*.

Lyginamoji dokumentų turinio analizė rodo, kad švietimo ir ugdymo dokumentuose formuluojami tikslai atliepia esminę visuomeninio lygmens švietimo ir ugdymo paskirtį (žr. 1 pav.). Strateginiuose švietimo dokumentuose formuluojami kur kas platesni tikslai: juose, be gebėjimo veikti ir vertybinio veiklos kryptingumo, pabrėžiamos ir visuomenės kultūrinės vertybės įprasminančios asmeninės savybės, tokios kaip patriotiniai jausmai, pilietinė savimonė, tvirta pasaulėžiūra, asmenybės daugiakultūriškumas. Gebėjimo veikti, veiklos dorovinio kryptingumo bei jau minėtų fundamentaliųjų vertybių derinys orientuoja į išties visapusiškos asmenybės ugdymą – tai ir yra švietimo kaip visuomenės institucijos paskirtis. Bendrosiose ugdymo programose labiau pabrėžiamos dvasinės galios

veikti, dalykinės ir bendrosios kompetencijos, būtinos sėkmingai socialinei integracijai ir profesinei veiklai.

Apibendrinant galima teigti, kad švietimo ir ugdymo dokumentuose deklaruojamas ugdymo etalonas – **aukštos intelektualinės, informacinės ir komunikacinės kultūros, pasižyminti aiškia pasaulėžiūra, tvirta tautine ir pilietine savimone, siekianti ir gebanti savarankiškai ir drauge su kitais veikti ir savo veiklą grindžianti žmogiškosiomis bei esminėmis vertybinėmis nuostatomis asmenybė**. Dalis išvardytų bruožų – aukšta intelektualinė ir komunikacinė kultūra, tvirtos dorovinės nuostatos ir pilietinė savimonė, gebėjimas savarankiškai ir drauge su kitais veikti – dera su jau aptarta lyderystės samprata.

KOKIUS UGDYMO TIKSLUS KELIA LIETUVOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOS IR KAIP JIE DERA SU ŠVIETIMO POLITIKOS NUOSTATOMIS?

Mokykla yra pagrindinė švietimo sistemos ir visuomenės pokyčių ašis, todėl lyderystė mokyklos lygmeniu tampa itin reikalinga. Nustatyta, kad veiksminga lyderystė yra mokyklos veiklos tobulinimo varomoji jėga, organizacijos pertvarkos sėkmės veiksnys. Pati svarbiausia lyderystės paskirtis – didinti mokyklinio ugdymo veiksmingumą: mokyklos pedagoginės bendruomenės lyderiai (mokyklų vadovai ir mokytojai), būdami tvaraus mokymosi šalininkai, kuria sąlygas nuodugniai ir prasmingam visų mokinių mokymuisi. Svarbu pabrėžti, kad sisteminė lyderystė siejama ne tik su mokyklų vadovų ir mokytojų veiksminga veikla, bet ir su mokinių iniciatyvumu, kūrybingumu, inovatyvumu ir kitų svarbių gebėjimų raiška. Mokytojų ir mokinių lyderystė neatsiejamos: demonstruodami asmeninę energiją, atkaklumą ir optimizmą, mokytojai lyderiai savo asmeniniu pavyzdžiu ugdo veržlius, atsakingus, savarankiškus ir kūrybingus žmones. Šitaip skatinamos pozityvios mokinių asmeninės ir į mokymąsi orientuotos lyderystės nuostatos.

Siekiant nustatyti ugdymo tikslų turinio formulavimo bendrojo ugdymo mokyklose **tendencijas** lyderystės skatinimo aspektu, buvo išanalizuota 46 mokyklų tinklalapiuose viešai teikiama informacija (strateginiai veiklos planai, mokyklų misijos ir pan.). Tyrimui taikyta mišri mokyklų atranka:

- 1 etape taikyta tikslinė mokyklų atranka, t. y. pasirinktos mokyklos, kuriose per dvejus (2012–2013) metus atlikti veiklos kokybės vertinimai. Tikėtina, kad šios mokyklos geriausiai reprezentuoja generalinę aibę – besiruošdamos veiklos kokybės vertinimui, mokyklų bendruomenės peržiūrėjo ir prireikus koregavo ar tikslino mokyklų vizijas, veiklos planus ir pan.;

- 2 etape taikyta sisteminė mokyklų atranka, kuomet iš visos vertintų mokyklų aibės buvo atsirinkta kas ketvirta mokykla. Atrinktų mokyklų skaičius leido nustatyti ugdymo tikslų formulavimo tendencijas.
- Nustatyta, kad ne visos mokyklos tinklalapiuose nurodo mokinių ugdymo tikslus. Daugeliu atvejų ugdymo tikslai išryškėja mokyklos misijoje. Analizuotus mokyklų viešai skelbiamus ugdymo tikslus sąlygiškai galima suskirstyti į 4 tipus:
- Pirmajam tipui būtų galima priskirti **aiškius, suprantamus** tikslus, kuriuos formuluojant yra **orientuojamasi į harmoningos asmenybės ugdymą**, t. y. vienodai skiriama dėmesio asmens gebėjimui veikti ir vertybinėms nuostatomis.
- Antrasis tipas – tikslai, kuriuos formuluojant dėmesys **nėra paskirstomas vienodai**. Išryškėjo du variantai: neskiriama dėmesio vertybinėms nuostatomis, orientuojamasi tik į gebėjimą veikti arba kitas variantas – elgiamasi atvirkščiai.
- Trečiajam mokyklose formuluojamų ugdymosi tikslų tipui būtų galima priskirti **nekonkrečius, neaiškius** (pernelyg plačius ar pernelyg siaurus) tikslus, arba ugdymo tikslus, kurie **nedera su ugdytinių amžiumi** (ne ta ugdymo pakopa).
- Ketvirtasis tipas – tai labiau įstaigos veiklos uždaviniai, kuriuose visiškai **neatsispindi ugdymo etalono bruožai** (t. y. mokykla, formuluodama mokyklos misiją, neakcentuoja ar per menkai pabrėžia ugdymo tikslus) (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Ugdymo įstaigose formuluojamų ugdymo tikslų ypatumai

Mokyklos tipas	Ugdymo tikslų pavyzdžiai ⁵
1 tipas (Aiškūs, suprantami tikslai, vienodai skiriama dėmesio gebėjimui veikti ir vertybinėms nuostatomis)	
Gimnazija	Ugdyti harmoningą, puoselėjančią nacionalinę kultūrą, savarankišką asmenybę, gebančią integruotis visuomenėje.
	Ugdyti visapusiškai išsilavinusius, kūrybingus, aktyvius, pozityvias gyvenimo vertybes turinčius piliečius, gebančius sėkmingai integruotis į nuolat besikeičiančią visuomenę.
	Ugdyti savarankišką, kūrybingą, pilietišką ir patriotišką asmenybę, sudaryti sąlygas mokiniams pažinti save, įgyti kompetencijų, būtinų tolesniam gyvenimui.
	Rengia mokinį gyvenimui šiuolaikinėje nuolat kintančioje visuomenėje, ugdo asmens kompetencijas, siekį sąmoningai ir aktyviai mokytis ir tobulėti visą gyvenimą. Ugdo kūrybingą, atsakingą, pareigingą ir aukštos kultūrinės savimonės pilietį.
	Sudaro galimybes kiekvienam besimokančiajam įgyti kompetencijų – žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų. Ugdo brandų jaunosios kartos pilietį, sugebantį mokytis visą gyvenimą ir sėkmingai integruotis į nuolat besikeičiančią visuomenę.
	Padėti kiekvienam pagal gebėjimus ir poreikius pasiekti gerus mokymosi rezultatus, daug dėmesio skirti dvasiniam, patriotiniam, socialiniam ir kultūriniam asmenybės ugdymui, pasirengimui gyventi savarankiškai ir mokytis visą gyvenimą.
	Švietimo įstaiga, savo veiklą grindžianti žmogiškosiomis vertybėmis, padedanti mokiniams įgyti bendrąsias kompetencijas, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis.
Vidurinė mokykla	Padėti mokiniui būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu mokytis visą gyvenimą.
	Padėti kiekvienam mokiniui siekti pilietinės brandos, ugdyti jo gebėjimą mokytis , sudaryti sąlygas saviraiškai.
	Padėti mokiniams suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę ir socialinę kompetenciją , būti savarankiškais, atsakingais žmonėmis, norinčiais ir gebančiais kurti savo gyvenimą , gerbti tautos kultūros paveldą. Padėti mokiniams saugoti gyvybę ir stiprinti sveikatą.
Pagrindinė mokykla	Ugdyti aktyvius ir dorus Lietuvos piliečius, gebančius dalyvauti visuomenės gyvenime ir profesinėje veikloje.
	Mokinys – atsakingas, savarankiškas, nuolat tobulinantis savo gebėjimus, aktyviai dalyvaujantis mokyklos gyvenime, aktyvus, atsakingas, įgijęs esmines kompetencijas, būtiną tolesniam mokymuisi, pasitikintis savimi, bendraujantis ir bendradarbiaujantis.
	Mokykla padeda lavėti kiekvienam vaikui pagal individualius gebėjimus; puoselėja žmogiškąsias vertybes ir sveikos gyvensenos įgūdžius; užtikrina vaiko saviraiškos galimybes, socializaciją ir sėkmingą perėjimą į aukštesnę ugdymosi pakopą.
Pradinė mokykla ir darželis-mokykla	Teikti kokybišką pradinį išsilavinimą, ugdyti vaiko kompetencijas atsižvelgiant į jo gebėjimus, formuoti jo vertybines nuostatas ir pilietinę savimonę.
	Ugdyti aktyvų, kūrybingą, elementaraus raštingumo ir socialinių, pažintinių, informacinių, veiklos gebėjimų ir bendrųjų vertybių pamatus įgijusį vaiką, pasirengusį mokytis toliau pagal pagrindinio ugdymo programas.
	Padėti ugdyti(s) esmines vertybes. Padėti ugdytis savarankiškam, aktyviam, kūrybingam, atsakingam, norinčiam ir gebančiam mokytis asmeniui.
	Ugdyti vaiko kompetencijas atsižvelgiant į jo gebėjimus, formuoti jo vertybines nuostatas ir pilietinę savimonę.
	Ugdyti vaikų gebėjimą suprasti gamtos pasaulį, būti draugiškiems gamtai, skatinti pajusti gamtos didybę ir žmogaus, kaip gamtos dalies, priklausomybę nuo jos.

⁵ Čia ir kitose lentelėse paryškinti ugdymo tikslų fragmentai, orientuojantys į lyderio ugdymą, lyderystės plėtojimą.

Mokyklos tipas	Ugdymo tikslų pavyzdžiai ⁵
2 tipas (Nevienodai skiriama dėmesio asmens gebėjimui veikti ir vertybinėms nuostatomis; orientuojamasi į vieną kurį nors aspektą)	
Gimnazija	Ugdo kūrybingą ir kritiškai naują patirtį priimti gebantį mokinį, sudaro sąlygas veiksmingam informacinių technologijų panaudojimui, mokinių saviraiškai, rengia ugdytinius sėkmingai tolesnei veiklai.
	Ugdo sveiką ir sąmoningą, turinčią tvirtas vertybines nuostatas, tautos kultūros pagrindus, aukščiausias moralės ir demokratijos normas asmenybę.
	Padeda mokiniui suvokti šiuolaikinį pasaulį; įgyti kompetencijas, būtinas tolesniam mokymuisi; ugdytis gebėjimus būti konkurencingam besikeičiančioje visuomenėje.
	Gimnazija teikia kokybišką antros pakopos pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, plėtodama partnerystes ir sudarydama sąlygas bendrųjų kompetencijų ir kūrybingos asmenybės ugdymui.
Vidurinė mokykla	Socialiai teisingoje aplinkoje teikti mokiniams pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, kuris padės nuolat tobulinti savo gebėjimus, padėti pasirinkti tolesnio mokymosi / veiklos kryptį.
	Ugdyti fiziškai aktyvią, gabią sportui, pilietišką, kūrybišką asmenybę, formuoti sampratą apie sveiką gyvenseną kaip asmens ir visuomenės vertybę.
Pagrindinė mokykla	Sudaro sąlygas įgyti ir plėtoti menines ir technologines kompetencijas, atsižvelgdama į individualius mokinio gebėjimus.
	Ugdomos bendrosios ir profesinės mokinių ir mokytojų kompetencijos; formuojami socialiniai įgūdžiai, ugdomas žmogus, gebantis gyventi kintančioje visuomenėje.
	Puoselėdama dvasines vertybes bei pasididžiavimą gimtojo krašto kultūra ir istorija, ugdo dorą, demokratišką ir savarankišką asmenybę.
Progimnazija	Ugdymo procese daug dėmesio skiria mokėjimo mokytis kompetencijos plėtotei , teorinių žinių pritaikymui praktikoje, ugdo lyderius ir mokinius rengia tolesniems mokymosi pasirinkimams pagal savo gebėjimus.
3 tipas (Nekonkretūs, neaiškūs arba ugdytinių amžiui nederantys tikslai)	
Gimnazija	Mokyklos misija – mokyti ir mokytis, laisvai naudotis informacinėmis technologijomis, mokėti bent vieną užsienio kalbą, siekti kokybės.
	<...> tobulinti savo gebėjimus, siekti savarankiškumo , tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu ir užtikrinti aktyvų dalyvavimą socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.
Vidurinė mokykla	Padėti įgyti bendrąją asmenybinę ir socialinę brandą, išmokyti nuolat plėtoti teikiamą išsilavinimą taip, kad jis [mokinys] galėtų sėkmingai dirbti, gyventi, integruotis visuomenėje, ją veikdamas ir tobulindamas.
	Ugdyti sveiką, sąmoningą, atsakingą asmenybę, kuriančią savo ir bendruomenės ateitį.
	Teikti kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą rengiant mokinius sėkmingam tolesniam mokymuisi ir gyvenimui.
Pagrindinė mokykla	Ugdyti asmenybę, gebančią atrasti savo vietą besikeičiančiame pasaulyje.
	Ugdyti mokinį kaip asmenybę, sugebančią orientuotis šiuolaikinėje žinių visuomenėje, t. y. dalyvaujantį įvairiose mokslo ir studijų bendradarbiavimo ir mainų programose bei projektuose; formuoti pagal atitinkančius kokybę standartus bendruosius mokinių gebėjimus siekti geresnių mokymosi rezultatų, sudarančių lygias mokyklinio starto galimybes toliau tęsti mokymąsi; papildomojo, t. y. neformaliojo, ugdymo metu išplėtoti ir įtvirtinti mokinių savarankiškumą ir atsakomybę ugdant bendruosius mokinių gebėjimus ir vertybines nuostatas, kartu sudarant galimybę išbandyti ir įvertinti savo gebėjimus pagal bendruomenės nuostatas organizuotame mokyklos gyvenime.
Vidurinė mokykla	Teikti kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą rengiant mokinius sėkmingam tolesniam mokymuisi ir gyvenimui.

2015 sausis

Mokyklos tipas	Ugdymo tikslų pavyzdžiai ⁵
Pradinė mokykla ir mokykla-darželis	Ugdyti kritiškai mąstančią, atsakingą asmenybę, puoselėti esmines vertybes ir gebėjimus , siekiant išsaugoti tautos tradicijas, papročius, etninį unikalumą.
	Ugdymo institucija, sudaranti sąlygas visapusiškai kurti nepakartojamą, laisvą ir gražią asmenybę.
	Ugdyti kritiškai mąstantį Lietuvos pilietį, sugebantį adaptuotis besikeičiančioje visuomenėje, padėti atsiskleisti jo žmogiškoms vertybėms. Ugdyti gerą, dorą, savarankišką ir laisvą asmenybę .
4 tipas (Tiksluose neatsispindi ugdymo etalono bruožai)	
Gimnazija	Siekti profesionaliai įgyvendinti valstybės švietimo politiką, racionaliai panaudojant turimus finansinius ir žmogiškuosius išteklius.
Vidurinė mokykla	<...> išlikti ugdymo įstaiga, teikiančia pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, įgyvendinant švietimo politiką, tarnaujant ugdytiniui, teikiant kokybiškas švietimo paslaugas, racionaliai, taupiai ir tikslingai naudojant mokyklai skirtas lėšas. Mokiniam ir mokytojams mokykloje sudaryti palankias sąlygas siekti aukštos ugdymo kokybės, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio gebėjimus, kad kiekvienas būtų atviras kaitai , kūrybingas ir atsakingas .
Pradinė mokykla	Mokykla užtikrina kultūrinio ir meninio ugdymosi plėtrą, teigiamai veikia aktualias dabarties problemas: ugdymosi motyvaciją, teigiamai veikia pilietinį ir patriotinį ugdymąsi, mokinio (vaiko) asmeninį gyvenimą ir formuoja vertybines nuostatas ; puoselėja nuomonių įvairovę, atvirumą šalies, ES šalių idėjoms ir inovacijoms, kolegialumo, tarpusavio pagarbos, pasitikėjimo ir mokyklos etikos vertybes; išsaugo ir stiprina lyderio vaidmenį tarp kitų rajono, šalies mokyklų, skatina tarptautiniu lygiu pripažintas ugdymo inovacijas ir tenkina mokyklos bendruomenės, visuomenės ir valstybės poreikius; teikia neformalųjį ir formalųjį švietimą pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, padeda mokiniui (vaikui) pasirengti ugdytis pagal aukštesnės pakopos programą.

Mokyklų tinklalapiuose viešai teikiamos informacijos analizės rezultatai rodo, kad kai kuriose mokyklose formuluojami aiškūs, vienareikšmiškai suprantami (aiškus ugdymo etalonas) tikslai, juose vienodai skiriama dėmesio fizinėms, intelektinėms galioms veikti ir vertybinėms nuostatoms formuoti, pavyzdžiui: *ugdyti savarankišką, kūrybingą, pilietišką ir patriotišką asmenybę, sudaryti sąlygas mokiniams pažinti save, įgyti kompetencijų, būtinų tolesniam gyvenimui*. Akivaizdu, kad mokyklos bendruomenė, formuluodama tokio pobūdžio tikslus, turi aiškią viziją, koks mokinyš baigs šią mokyklą, t. y. kokiomis savybėmis pasižymės ir ką gebės (aiškus ugdymo etalonas). Tikslu formuluotėje naudojamos lakoniškos ir aiškios sąvokos, todėl galima manyti, kad ugdymo tikslai tapo suprantami tiek mokytojams, tiek ir mokiniams. Tikėtina, kad konkretūs ir suprantami ugdymo tikslai tampa reikšmingi visai bendruomenei.

Kai kuriose mokyklose formuluojant ugdymo tikslus nevienodai skiriama dėmesio sąlygiškai išskirtiems skirtingiems tikslo poliems, t. y. orientuojamasi tik į gebėjimų veikti ugdymą, pavyzdžiui: *teikti mokiniams <...> išsilavinimą, kuris padės nuolat tobulinti savo gebėjimus, padėti pasirinkti tolesnio mokymosi (veiklos) kryptį; mokyti ir mokyti, laisvai naudotis informacinėmis technologijomis*,

mis, mokėti bent vieną užsienio kalbą, siekti kokybės <...>. Tokio pobūdžio tiksluose itin svarbus gebėjimas mokyti, tačiau akivaizdu, kad tokius tikslus formuluojančių mokyklų bendruomenės neturi bendrų susitarimų dėl ugdomos asmenybės etalono. Iš esmės yra neaišku, kokiomis dorovinėmis savybėmis turėtų pasižymėti šios mokyklos ugdytinis, kokiomis vertybinėmis nuostatomis jis turėtų grįsti savo veiklą. Tokie tikslai nėra palankūs visapusiškam asmenybės ugdymui. Remiantis jau anksčiau pateiktu ugdymo tikslų kilmės ir raidos modeliu (2 pav.), kuriame mokinių visapusiškos asmenybės ugdymas siejamas su jų lyderystės raiška, galima teigti, kad tokie tikslai neskatina mokinių asmeninės ir į mokymąsi orientuotos lyderystės. Be to, verta paminėti, kad iš keturių svarbiausių mokymosi rūšių (mokymasis pažinti, mokymasis veikti, mokymasis būti, mokymasis gyventi kartu), sudarančių tvaraus (nuodugnaus ir prasmingo) mokymosi pagrindą, mokyklose akcentuojamos tik dvi – mokymasis pažinti ir mokymasis veikti. Toks požiūris mokyklų bendruomenės orientuoja į trumpalaikius pasiekimus.

Analizuojant mokyklose keliamus ugdymo tikslus išryškėjo tendencija, kad žemiausios pakopos mokyklos (pradinės mokyklos, darželiai-mokyklos) kelia deklaratyvius, pernelyg plačiai aprėpiančius ir su ugdytinių amžiumi

menkai derančius ugdymo tikslus. Išties nėra realu tikėtis, kad pradinę mokyklą baigiantis mokinys taps *kritiškai mąstančia, atsakinga asmenybe, puoselėjančia esmines vertybes ir gebėjimus, sieks išsaugoti tautos tradicijas, papročius, etninį unikalumą*.

Jei mokykloje formuluojami tokio pobūdžio ugdymo tikslai, tai mokytojai veikiausiai juos perrašinėja į savo veiklų planus, visiškai nemąstydami, ką iš tikro turėtų gebėti, kokiomis dorovinėmis savybėmis turėtų pasižymėti šią pradinę mokyklą baigiantis mokinys. Tikėtina, kad toks abstraktus, konkrečios mokyklos konteksto neatspindintis ugdymo tikslas nėra prasmingas ir reikšmingas nei mokyklos pedagogams, nei mokiniams, nei mokymosi rezultatais suinteresuotiems mokinių tėvams.

Tyrimo metu nustatyta, kad pavieniais atvejais galutinis ugdymo tikslas nėra formuluojamas, orientuojamasi į artimiausius įstaigos veiklos uždavinius, pavyzdžiui: <...> *išlikti ugdymo įstaiga, teikiančia pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, įgyvendinant švietimo politiką, tarnaujant ugdytiniui, teikiant kokybiškas švietimo paslaugas, racionaliai, taupiai ir tikslingai naudojant mokyklai skirtas lėšas. Mokiniams ir mokytojams mokykloje sudaryti palankias sąlygas siekti aukštos ugdymo kokybės <...>*. Tokie ugdymo tikslai verčia mokytojus siekti vis aukštesnių **mokymo** rezultatų, pamirštant tikrą šio proceso prasmę – **mokymąsi**. Deja, čia pateikti ugdymo tikslai nėra orientuoti į mokinį ir neskatina nuodugaus ir prasmingo mokymosi.

Apibendrinant bendrojo ugdymo mokyklose formuluojamų ugdymo tikslų analizės rezultatus verta dar kartą pabrėžti, kad **veiksminga lyderystė švietime** – tai bendras mokymasis, bendras žinių ir prasmės kūrimas visais lyderystės lygmenimis (nacionaliniu, mokyklos, klasės, asmenybės). Švietimo politikų indėlis stiprinant lyderystės fenomeno raišką – švietimo strategijų sukūrimas, bendrųjų švietimo tikslų kėlimas, švietimo prioritetų numatymas. Mokyklos ir jose dirbantys mokytojai atsakingi už tai, kad bendrieji švietimo tikslai taptų realiu kiekvienos mokyklos veiklos pagrindu. Tačiau nevalia manyti, kad švietimo ir ugdymo tikslų kėlimas / formulavimas yra išskirtinai švietimo politikų ir pedagogų praktikų veiklos baras. Siekiant plėtoti į tvarų mokymąsi orientuotą mokinių lyderystę, būtina į šią veiklą įtraukti ir mokinius. Anot A. Hargreaves, D. Fink (2008), *lyderystė apima galimybes iškelti į paviršių ir dirbti su idėjomis, vertybėmis, įsitikinimais, informacija ir prielaidomis per nuolatinį dialogą...* Būtina suprasti, kad visai mokyklos bendruomenei, įskaitant mokinius ir jų tėvus, aiškūs, suprantami, prasmingi ir todėl reikšmingi ugdymo tikslai yra bendro dialogo mokykloje pamatas. Konstruktyvios mokyklos vadovų, mokytojų, mokinių ir jų tėvų diskusijos aptariant bendruosius mokyklos ugdymo tikslus, mokytojų ir mokinių bendradarbiavimas formuluojant kasdienius mokymosi tikslus skatina visus ir kiekvieną bendruomenės narį sutelkti dėmesį į tvaraus mokymosi esmę ir mokymosi gerinimą, o tai yra veiksmingos lyderystės šerdis.

LITERATŪRA

1. Duoblienė L. Ideologizuotos švietimo kaitos teorijos: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011.
2. Gumuliauskienė A., Martusevičienė L. Gimnazijos mokinių lyderystės raiška: ypatumų analizė / Švietimas: politika, vadyba, kokybė. 2013, Nr. 2 (14) / ISSN 2029-1922.
3. Hargreaves A., Fink D. Tvarioji lyderystė. Ar tam, ką kuriate, lemta išlikti? Vilnius: Versa, The Book, 2008.
4. Laurinčiukienė L., Šiurkienė V. (2012). Kiek lyderystės surasta Lietuvos mokykloje? / Švietimo problemos analizė, 2012, liepa, Nr. 12.
5. Lambert L. Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga. Kaunas: Vitae litera, 2011.
6. Lietuvos švietimo koncepcija. Vilnius: Lietuvos leidybos centras, 1992.
7. Lietuvos švietimo reformos gairės. Sud. Dereškevičius P. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993.
8. Lukšienė M. Jungtys. Vilnius: Alma litera, 2013.
9. Longitudinis lyderystės raiškos švietime tyrimas. Ataskaita, 2013. Prieiga per internetą <http://www.lyderiulaikas.smm.lt>
10. Marzano R. J., Waters T., McNulty B. A. Veiksminga mokyklų lyderystė. Nuo mokslinių tyrimų iki rezultatų. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2011.
11. Mokyklų valdymo efektyvumo tyrimas, 2009. Prieiga per internetą: <http://www.lyderiulaikas.smm.lt/lt/biblioteka/moksliniai-darbai/tyrimai/750-lietuvos-mokykl-valdymo-efektyvumo-tyrimas>
12. 2014–2020 metų nacionalinė pažangos programa (patvirtinta 2012 m.). Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/nacionaline-pazangos-programa1>
13. Pont. B., Nusche D., Moorman H. Lyderystės tobulinimas mokykloje. 1 tomas: politika ir praktika. LR ŠMM Švietimo aprūpinimo centras, 2011.
14. Šilingienė V. Lyderystė. KTU leidykla: Technologija, 2012.
15. Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2
16. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438859

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Margarita Vilkonienė, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Ugdymo sistemų katedros asistentė.

Konsultavo dr. Jūratė Valuckienė, Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinio centro direktorė.

Projekto „Lyderių laikas 2“ vadovė Rasa Šnipienė.

ŠVIETIMO IR UGDYMO TIKSLŲ IR LIETUVOS ŠVIETIMO POLITIKOS NUOSTATŲ DERMĖ

Redaktorė Nijolė Šorienė

Maketavo Valdas Daraškevičius

2015-01-07. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Šėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius